

2. Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва) : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 № 6 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-12> (дата звернення: 15.03.2018).

3. Кот О. О. Деякі проблеми визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно. *Право України*. 2011. № 5. С. 136–141.

4. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 02.04.2015 року у справі № 2а-1970/1851/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43532189> (дата звернення: 15.03.2018).

5. Джура А. «Правовой» самострой и недострой. Проблемные моменты участия в гражданском обороте объектов незавершенного строительства. *Юридическая практика*. 2006. № 49 (467). 97 с.

6. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–42. Ст. 492.

Одержано 16.03.2018

УДК 340.112

Яна Михайлівна Садикова,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2841-8324>

ВІДНОШЕННЯ ІНТЕРЕСІВ У ПРАВІ

На сьогодні найвищою цінністю у світі визнається людина та її права. Така антропологічна юридична формула стала і залишається провідною в наукових дослідженнях в сфері права, основою стратегій розвитку державних політик, мірилом справедливого та несправедливого в діяльності органів державної влади. На зміну концепції «інтересів» прийшла концепція «цінностей», що має враховуватися при наукових дослідженнях. В той же час інтереси залишаються рушійною силою динаміки відносин в суспільстві.

Щодо національного судочинства інтерес в якості безпосереднього об'єкту захисту в судовому процесі визначено в ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України: завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. В цивільних процесуальних законах інших держав інтерес також відображається як об'єкт захисту, однак не в такій прямій формі. Наприклад, відповідно до ст. 70 Цивільного процесуального кодексу Італії підставою для вступу прокурора до справи, є випадки, коли захисту потребують суспільні інтереси. В статті 7 Цивільного процесуального кодексу Польщі мова йде про таку підставу участі прокурора в будь-якому розгляді, який вже відбувається, як необхідність захисту законності, прав громадян або соціальних інтересів.

В своїй діяльності Європейський суд керується принципом верховенства права, складовими якого, як дає змогу встановити аналіз практики ЄСПЛ із питань тлумачення

Конвенції, є: визнання пріоритетності прав людини у діяльності держави; наявність засобів юридичного захисту від свавільного втручання публічної влади у здійснення гарантованих прав; судовий контроль за виконавчою гілкою влади; визначеність законом обсягу будь-якого правового розсуду та способу його здійснення; заборона свавільного позбавлення волі; збалансованість інтересів окремого індивіда з інтересами інших членів суспільства; судовий контроль за законністю затримання чи тримання під вартою; секулярність (світський характер) держави; доступ до суду; обов'язковість виконання рішень суду; суб'єктивна безсторонність суду; виключення втручання законодавця у процес здійснення правосуддя; принцип правової визначеності; несуперечність верховенству права як вимога до закону та вимоги до якості закону, зокрема, його змістовна відповідність правам людини, фактична доступність та ясність; незмінність, неоспорюваність остаточного рішення, що набрало законної сили; наявність громадської довіри до судів тощо [1, с. 12–13].

Існування інтересів в якості об'єкту захисту, а також в якості мірила обмеження прав людини, потребує з'ясування можливих форм відношення інтересів у праві, і зокрема під час здійснення правосуддя.

Інтереси перебувають в об'єктиві уваги багатьох наук, і зокрема юридичної. При цьому інтерес в праві вивчається усіма її галузями. Окремої уваги категорія інтересу в Україні заслужила у зв'язку з діяльністю Європейського суду з прав людини та визнання його рішень джерелом права в Україні. Не зважаючи на те, що об'єктом захисту за Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року є права та свободи людини, інтерес по суті може бути визначений як додатковий об'єкт захисту як в практиці національних судів, так і Європейського Суду з огляду на те, що «інтереси» звучать часто в тексті Конвенції, а діяльність Європейського Суду зводиться до встановлення факту наявності/відсутності рівноваги між конкуруючими інтересами.

Логіка оперує терміном «логічні відношення» між поняттями, що визначається як відношення між змістом і обсягом понять. Говорячи про інтереси та їх відношення в розумінні можливості співвіднесення між їх собою в рамках цієї роботи варто зробити застереження про обмеженість обсягу роботи та неостаточність зроблених висновків.

Право існує і функціонує у світі протилежностей. Для того, щоб існувало справедливе, має бути несправедливе, для того, щоб говорити про рівність, має існувати нерівність. Право людини завжди іманентно містить в собі ідею приватного інтересу. Для того, щоб визначати приватний інтерес, має бути протилежний або протиставлений йому інтерес. Людина є соціальною істотою і знаходячись в суспільстві її інтереси постійно стикаються з інтересами інших осіб, різних груп, суспільства в цілому. Окрім того є держава з її власними державними інтересами, які в свою чергу також можуть протиставлятися, хоча і не завжди, приватним інтересам конкретної особи.

Протиставленими приватним інтересам особи у разі розгляду справи Європейським судом є ті інтереси, які сформульовані в Конвенції як елемент допустимих обмежень прав людини. Формулюючи основні права людини, гарантувати які зобов'язалися Держави-учасниці Конвенції, остання містить практично щодо кожного права можливість обмеження або втручання. Аналізуючи такі обмеження можна виділити три складові умов виправданості: втручання здійснене «згідно із законом»; воно відповідає законній (легітимній) меті; воно «необхідне в демократичному суспільстві». Якраз «необхідність в демократичному суспільстві» і містить в собі отакий конкуруючий приватному інтерес. Така необхідність

зумовлюється причинами, що виправдовують втручання, які, в свою чергу, мають бути «відповідними та достатніми», для такого втручання має бути «нагальна суспільна потреба», а втручання пропорційним законній меті [2, с. 28]. По суті суспільна потреба, усвідомлена і мотивуюча діяльність відповідних осіб, стає інтересом-конкурентом.

Наявність конкуруючих інтересів постійно перебуває в поля зору Європейського Суду, який покликаний встановити рівновагу між ними. У справі «Новоселецький проти України» (заява № 47148/99), рішення від 22 лютого 2005 року Судом відзначено, що, щоб оцінити поведінку держави щодо дотримання статті 1 Протоколу 1, Суд має зробити повне дослідження різних інтересів у справі, беручи до уваги, що ціль Конвенції полягає в захисті прав, які є «очевидними та вагомими» [3].

Досліджуючи якийсь конкретний приватний інтерес, йому має протиставлятися інший інтерес, який може бути не лише публічним (суспільним, державним), але й іншим приватним інтересом. В справі «Таммер проти Естонії» (Tammer v. Estonia), заява № 41205/98 Суд встановив, що йдеться про конфлікт між правом поширювати ідеї і правом на захист репутації та прав інших осіб (п. 69), тобто конфліктуючими виступили два приватних інтереси.

Правовідносини, об'єктивне право та судова практика, тим не менш, показують наглядні приклади співіснування (часткового чи повного співпадіння) інтересів. Так, в окремих випадках суд може прийняти рішення виходячи за межі заявлених вимог (застосування наслідків недійсності правочину у разі, якщо заявлено вимогу про недійсність правочину; стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу при розгляді та вирішення справи про визнання звільнення незаконним тощо). Вбачається, що в даному випадку законодавцем та судовою практикою переслідується мета правової визначеності.

В сімейному законодавстві досить широко допускається можливість звернення органу опіку та піклування до суду в інтересах дитини. Суб'єкт одних інтересів своїми діями реалізує інтереси іншого. В кожному разі, коли проявляється реалізація функціонального («службового») інтересу суб'єктів уповноважених діяти для захисту прав та інтересів третіх осіб, об'єктивується така форма відношення інтересів як співпадіння.

Кожна з означених форм взаємодії має свої особливості і моделі правового реагування на них. Важливими в сучасних умовах видаються питання щодо основних конструктивних елементів механізму корегування цих форм відношення.

Список бібліографічних посилань

1. Луспенік Д. Д. Верховенство права – «новий» старий принцип цивільного судочинства: співвідношення із принципом законності. *Право України*. 2017. № 8. С. 9–20.
2. Фулей Т. І. Збірка навчальних матеріалів курсу для учасників тренінгу «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя». Київ : ВАІТЕ, 2017. 208 с.
3. Новоселецький проти України, заява № 47148/99 : рішення Європейського суду з прав людини від 22.02.2005 // База даних «Законодавство України» / Європейський суд з прав людини. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_238 (дата звернення: 01.04.2018).

Одержано 03.04.2018